

Broedende Zeearenden *Haliaeetus albicilla* in Nederland in 2022

Stef van Rijn, Andrea van den Berg, Peter de Boer, Jasja Dekker,
Symen Deuzeman, Romke Kleefstra & Dirk van Straalen

In 2022 nam het aantal bezette nesten van Nederlandse Zeearenden ten opzichte van 2021 sterk toe. Die toename was vooral het gevolg van expansie in Noord-Nederland, de omgeving van Flevoland en de Randmeren. Omdat ook het aantal in Nederland geboren jongen in rap tempo toeneemt (inmiddels bijna 150 individuen sinds 2006), blijft de verwachting dat de Nederlandse broedpopulatie de komende jaren verder zal toenemen. Naast de jaarlijkse uitval van nesten door voorjaarsstormen (Eunice in februari 2022) stierven in 2022 diverse kuikens, waarschijnlijk als gevolg van vogelgriep. Dit artikel geeft een overzicht van de bezette nesten en het broedsucces van Zeearenden in Nederland in 2022.

Methoden

Broedgevallen

Gegevens van nestlocaties zijn bijgehouden door de Werkgroep Zeearend Nederland in samenwerking met terreinbeherende organisaties en vele waarnemers. Uit zichtwaarnemingen is afgeleid welke nesten door gevestigde paren in gebruik (bezet) waren en op welke daarvan met zekerheid is gebroed. Als broedgeval zijn die nesten aangemerkt waarop vogels in broedhouding zijn waargenomen of waar met zekerheid sprake was van eileg. Bezette nesten waarvan niet bekend of onzeker is of vogels tot broeden kwamen, vallen onder de noemer “niet broedend waargenomen”, in Tabel 1 aangeduid met een vraagteken onder ‘Broeden’. Dat wil niet zeggen dat deze paren geen eieren produceerden. In principe kunnen nesten in de vroege broedfase mislukken zonder dat broeden werd geregistreerd. Ook zijn er paren in het overzicht opgenomen die wel een territorium met nest bezetten, maar zeker niet tot broeden kwamen (bijvoorbeeld: nest werd niet opgebouwd, nimmer broedende adult op nest aanwezig, aanzet tot bouw nieuw nest in nieuw territorium).

Nest- en ringonderzoek

Bij een deel van de nesten is in samenwerking met terreinbeherende instanties eenmalig een nestbezoek uitgevoerd voor onderzoek. Nestbezoeken zijn altijd gedaan in de latere jongenfase, bij een jongenleeftijd van 4-8 weken. De nestjongen werden gemeten, gewogen en geringd, zowel met een oranje metalen ring van het Vogeltrekstation als met een zwarte metalen kleurring met inscriptie (ringcode). Verzamelde biometrische gegevens betroffen gewicht (conditiemaat), vleugellengte (leeftijdsmaat) en tarsus-index (geslachts-bepaling), zie van Rijn *et al.* 2019. In tegenstelling tot voorgaande jaren (2019-2021) zijn er in 2022 geen jongen gezenderd.

Resultaten

Aantallen en verspreiding

In 2022 werden 30 territoria met nesten geregistreerd. Dat is een flinke toename in vergelijking met 2021, toen 22 bezette nesten werden vastgesteld (van Rijn *et al.* 2022). Ten minste 22 paren kwamen tot broeden, waarvan er 15 succesvol jongen grootbrachten. De meeste nieuwe vestigingen betroffen paren in Noord-Nederland, de omgeving van Flevoland en de Randmeren waar de populatie met 60% toenam. In het Deltagebied en het Rivierengebied bleef het aantal bezette nesten gelijk in vergelijking met 2021. In het Deltagebied vestigde zich een nieuw paar in de Grevelingen en bleef hervestiging van het Markiezaat uit (Tabel 1).

Broedsucces

Bij vijf bezette nesten werd zeker geen broeden waargenomen en bij drie andere nesten was dat ook het geval maar was het aantal waarnemingen laag waardoor een broedpoging toch niet geheel uitgesloten kon worden. Van de nesten waar geen broeden werd gezien, waaiden de nesten in Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen en Betuwe uit de boom tijdens de storm Eunice (18 februari 2022). In de IJsselmonding was vervanging van een oudere man (16 jaar oud) door een jongere man (5 jaar oud) waarschijnlijk de oorzaak dat er niet werd gebroed. De oude man werd, na eerst nestbouwend actief, vanaf 11 februari niet meer waargenomen; deze vogel is mogelijk gestorven. In het Drontermeer bezette een nieuw paar een oud haviksnest waarbij de geringe leeftijd van het vrouwtje (3^e of 4^e kalenderjaar) waarschijnlijk de oorzaak was dat er niet werd gebroed. In het Sneekermeergebied was sprake van een aanzet tot nestbouw van een adulte man met een 5^e kalenderjaar vrouw. Bij de nesten in het ZW-Friese merengebied, de Lepelaarplassen en het Eemmeer ontbraken waarnemingen van vogels in broedhouding. In het ZW-Friese merengebied werd na opbouw van het nest en voordat de nestomgeving definitief was verlaten geen broeden waargenomen. In de Lepelaarplassen kraakte het paar na uitwaaien van het oude nest een oud haviksnest; beide nesten bleven zonder broedpoging. Bovendien was ook daar de oude man waarschijnlijk vervangen door een nieuwe man. In het Eemmeer werd het nest niet gecontroleerd nadat het paar zich had gevestigd. Het paar bracht geen jongen groot want er werd geen prooiaanvoer naar het nest waargenomen (VWG Gooi en omstreken).

Zeven van de 22 paren die met zekerheid tot broeden kwamen mislukten. Hiervan mislukten de nesten uit het Zwarte Meer (West) en Zeewolde in de eifase. In het Zwarte Meer (West) veroorzaakte storm Eunice schade aan het nest maar werd ook veelvuldige verstoring door waarnemers vanaf boten waargenomen. Van het nest in Oost-Groningen bleef onduidelijk of het in de ei- of jongenfase mislukte. De nesten uit het Lauwersmeer (West), het Vollenhovermeer, de Grevelingen en Hellegatsplaten mislukten in de jongenfase. Van de nesten uit het Fochteloërveen, het Zwarte Meer (Oost) en Slikken van de Heen stierf een deel van de jongen. De sterfte van de jongen van de mislukte nesten en de nesten met partiële mortaliteit (totaal 8 individuen) was mogelijk het gevolg van vogelgriep, maar werd alleen voor het nest uit het Vollenhovermeer bevestigd (bron: Natuurmonumenten).

Tabel 1. Broedsucces van Nederlandse zeearendparen met bezette nesten in 2022. *Nest occupation and reproductive success of breeding birds of White-tailed Eagles in The Netherlands in 2022.*

Regio <i>Region</i>	Gebied <i>Site</i>	Broeden <i>Bred</i>	Jong <i>Chick</i>	Vliegvlug <i>Fledged</i>
Noord-Nederland	Oost-Groningen	Ja	0	0
	Lauwersmeer-west	Ja	>1	0
	Lauwersmeer-oost	Ja	2	2
	Zuidlaardermeer	Ja	2	2
	Makkumer Noordwaard	Ja	1	1
	Alde Feanen	Ja	2	2
	ZW-Friese merengebied	?	0	0
	Fluessen	Ja	3	3
	Sneekmeer	Nee	0	0
	Fochteloërveen	Ja	2	1
	Zuid-Drenthe	Ja	?	1
	Zwarte Meer-oost	Ja	1	1
	Zwarte Meer-west	Ja	0	0
	IJsselmonding	Nee	0	0
	Veluwemeer	Ja	1	1
Flevoland en Randmeren	Oostvaardersplassen	Nee	0	0
	Lepelaarplassen	?	0	0
	Eemmeer	?	0	0
	Nijkerkernauw	Ja	1	1
	Zeewolde	Ja	0	0
Rivierengebied	Drontermeer	Nee	0	0
	Vollenhovermeer	Ja	1	0
	Zuid-Veluwe	Ja	1	1
	Betuwe	Nee	0	0
	Brabantse Biesbosch	Ja	2	2
Deltagebied	Dordtse Biesbosch	Ja	2	2
	Haringvliet	Ja	1	1
	Slikken van de Heen	Ja	2	1
	Hellegatsplaten	Ja	2	0
	Grevelingen	Ja	1	0

Van de vijftien succesvolle broedparen vlogen 9x 1, 5x 2 en 1x 3 jongen uit, samen 22 individuen; 0.7 jongen per nest en 1.5 jongen per geslaagd broedgeval (Tabel 1). Op de nesten Lauwersmeer (Oost), Vollenhovermeer, Zwarte Meer (Oost), Veluwemeer, Nijkerkernauw, Dordtse Biesbosch, Haringvliet, Hellegatsplaten, Slikken van de Heen en Zuid-Veluwe werden in totaal 13 jongen gekleurringd.

Discussie

Het aantal broedparen van Zeearenden in Nederland neemt snel toe, met verdichting van broedlocaties tot gevolg. De expansie in Noord-Nederland, de omgeving van Flevoland en de Randmeren lag binnen de verwachting, maar van verdere toename in het Rivierengebied en het Deltagebied was, tegen de verwachtingen in, geen sprake

in 2022. Uit ringwaarnemingen blijkt dat nieuwe paren steeds vaker worden gevormd door rekrutering van in Nederland geboren jongen. Door de jaarlijkse reproductie van jongen (in 2006-2022 al bijna 150 individuen) zal in de komende jaren het aantal vogels in de geslachtsrijpe leeftijdsklasse verder toenemen, waarmee de kans op toetreding tot de Nederlandse broedpopulatie verder zal stijgen en groei van de populatie verwacht mag worden (Foto 2). Toch bestaat de kans dat die groei niet zonder horten of stoten zal gaan. Zo zorgde de storm Eunice (februari 2022) voor uitval van drie nesten en in drie andere gevallen veroorzaakte dezelfde storm schade aan de nesten zonder gevolgen voor het broedsucces. Stormen concentreren zich gemiddeld genomen in de periode januari-maart met een piek in februari (bron: KNMI), precies in de periode dat Zeearenden aan hun nesten bouwen of al op eieren zitten.

Foto 1. Nestjonge Zeearend van het nest uit het Vollenhovermeer, 1 juni 2022 (Foto: Lützen Jongema). *White-tailed Eagle nestling of breeding site at Vollenhovermeer, 1 June 2022.*

Toename van het aantal stormen en van de kracht ervan door klimaatverandering kan in toenemende mate uitval van nesten tot gevolg hebben. In 2022 stierf een deel van de jongen mogelijk door vogelgriep, hoewel dat maar in één geval werd bevestigd. De uitbraken van vogelgriep zijn zorgwekkend en kunnen in de toekomst grotere sterfte onder Zeearenden veroorzaken, vooral ook omdat vogelgriep lokaal hard toeslaat bij broedende ganzen en eenden in Nederland, de favoriete prooidieren van Zeearenden.

Daarnaast ligt verstoring van broedgevallen door mensen op de loer. Met de verdichting van de populatie zullen de Zeearenden in toenemende mate gebieden gaan bezetten waar veel menselijke (recreatieve) activiteiten zijn, en die het broedsucces negatief kunnen beïnvloeden.

Daarnaast speelt ook nog de sterfte van volgroeide Zeearenden mee als factor in de populatiedynamiek. Van 15 als nestjong gezenderde Zeearenden uit 2019-2021 stierven er drie in de eerste jaren; één door aanvaring met een trein en twee door aanvaring met een windturbine, waarvan één in Duitsland en één in Nederland (zie werkgroepzeearend.nl). In Duitsland werden van 1980 tot 2022 al 241 Zeearenden gerapporteerd als windturbineslachtoffer, in heel Europa zelfs 420 (Dürr 2022). In Nederland is tot op heden viermaal een dode Zeearend vastgesteld als slachtoffer van een windturbine. Het betroffen drie onvolwassen Zeearenden in Flevoland (de Roder & Bijlsma 2009, Buij & Jansman 2019, van Rijn *et al.* 2022) en een vogel in het Markiezaatsmeer (schr. meded. R.J. Buijs). Voor Nederlandse begrippen is een dergelijke sterfte, gezien het kleine aantal Zeearenden, substantieel. Het aantal slachtoffers van Zeearenden door aanvaringen met windturbines in Duitsland is een indicatie dat bij verdere toename van zowel Zeearenden als windparken in Nederland, het aantal aanvaringen met windturbines zal oplopen. Ook het aantal verkeersslachtoffers zal toenemen, is de verwachting.

Dank

Alle waarnemers en terreinbeherende instanties die betrokken waren bij de broedgevallen in 2022 worden bedankt voor het delen van informatie en voor de mogelijkheid om nest- en ringonderzoek te doen. Speciale dank aan de klimmers die de nestbomen beklommen. Waarnemers die ringen aflazen en doorgaven worden bedankt voor hun bijdrage bij de identificatie van broedvogels.

Summary

Rijn S. van, van den Berg A., de Boer P., Dekker J., Deuzeman S., Kleefstra R. & van Straalen D. 2023. Breeding White-tailed Eagles *Haliaeetus albicilla* in The Netherlands in 2022. De Takkeling 31: 55-60.

In 2022 30 pairs of White-tailed Eagles occupied a territory with nest in or near wetlands in The Netherlands. At least 22 pairs commenced egg-laying. Fifteen pairs were successful, raising a total of 22 fledglings, of which 13 were colour-ringed (since 2006, when the first pair bred, Dutch White-tailed Eagles produced almost 150 fledglings up to and including 2022). Some breeding attempts failed in the aftermath of nest damage caused by late winter storms. At least eight nestlings died (complete broods and partial mortality within broods), possibly related to bird flu (one case confirmed by post mortem research); the other nestlings were not analysed. Expansion in 2022 was mostly restricted to the northern Netherlands and Flevoland with adjoining lakes. No such trend was visible along the large rivers in the central Netherlands nor in the delta in the southwestern Netherlands. The larger wetlands, most of which protected, are now occupied by White-tailed Eagles, and further expansion will inevitably bring

eagles in closer contact with humans (and their associated disturbance and obstacles, such as wind turbines and powerlines; so far, four White-tailed Eagles are known to have been killed by wind turbines in The Netherlands).

Literatuur

- Buij R. & Jansman H. 2019. Wederom een dode Zeearend *Haliaeetus albicilla* door een aanvaring met een windturbine in Flevoland. *De Takkeling* 27: 138-145.
- Dürr T. 2022. Vogelverluster aan Windenergieanlagen / Bird fatalities at wind turbines in Europe. Dokumentation aus der zentralen Datenbank der Staatlichen Vogelschutzwarte im Landesamt für Umwelt Brandenburg. Stand Juni 2022.
- Rijn S. van, van den Berg A., de Boer P., Dekker J., Deuzeman S., van Straalen D. & Kleefstra R. 2019. Broedende Zeearenden in Nederland in 2006-2018. *Limosa* 92: 3-15.
- Rijn S., van den Berg A., de Boer P., Dekker J., Deuzeman S., Kleefstra R. & van Straalen D. 2022. Broedende Zeearenden *Haliaeetus albicilla* in Nederland in 2021. *De Takkeling* 30: 50-54.
- Rijn S. van, Straalen D. van & Buij R. 2022. Opnieuw in Nederland gezenderde Zeearend omgekomen door windturbine. *Nature Today*, 3 februari 2022.
- Roder F. de & Bijlsma R.G. 2009. Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Oostelijk Flevoland gedood door windturbine. *De Takkeling* 17: 68-73.

Adres: Werkgroep Zeearend Nederland, info@werkgroepzeearend.nl

Foto 2. Zeearend langs de IJsselmeerkust richting Muiden, eind augustus 2022 (Foto: Theo van Lent). Een aankondiging van een nieuwe broedplaats? *White-tailed Eagle near Muiden, late August 2022, announcing the colonization of a new breeding site?*